

Menetelmäopas
Alueellinen pop up -museotoiminta

Pop up –museo menetelmäopas 2018

Tampereen kaupunki, Kulttuuri- ja taideyksikkö
Museopalvelut, Kulttuurikasvatussyksikkö TAITE

Kuva: Saana Säilynoja

Pop up -museo menetelmäopas

Kaupunkilaisten oma museo

Yhteisöllinen esine- ja valokuvaalähtöinen museopedagoginen menetelmäopas
Kulttuurikasvatusyksikkö TAITE 2018

SISÄLTÖ

1. Johdanto
2. Tiivistelmä pop up –museon yhteistuotantomallista
3. Pop up -museomenetelmän vaiheet
  - a. Esineet ja valokuvat muistelun virittäjinä
  - b. Yhteisölliset tapaamiset
  - c. Tallentaminen
  - d. Näyttelyiden rakentaminen
4. Menetelmäoppaan primäärilähde sekä oheiskirjallisuus

1. JOHDANTO

Tämä menetelmäopas on tarkoitettu kaikille pop up -museotoiminnasta kiinnostuneille tahoille. Oppaan kohderyhmänä ovat ikäihmiset, mutta toimintatavat ovat myös sovellettavissa kaikille ikä- ja väestöryhmille. Pop up -museokokonaisuus rakentuu sekä yhteisöllisistä tapaamisista että näyttelyistä. Tapaamisissa muistoja ja tarinoita jaetaan henkilökohtaisten ja merkityksellisten esineiden sekä valokuvien äärellä, minkä jälkeen ne koostetaan yhteiseksi näyttelyksi. Muistojen jakajat rakentavat pop up -museot yhdessä ohjaajien kanssa. Opas etenee vaiheittaisesti tapaamisista näyttelyyn, mutta tapaamiskertojen pituus, kerrat ja sisällöt voivat vaihdella ryhmän sekä tarpeiden mukaan. Menetelmä on tuotettu vuonna 2018 toteutuneen Pop up -museotoiminnan kehittämishankkeen aikana Tampereella. Hanke toteutui neljässä eri kaupunginosassa: Hervannassa, Lielahdessa, Multisillassa ja Teiskossa. Hankkeen yhteistyötahoina toimivat Tampereen kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluista Museokeskus Vapriikki, kokoelmakeskus, Vapriikin kuva-arkisto ja Pirkanmaan maakuntamuseo. Yhteistyötä tehtiin lisäksi Kulttuurikasvatusyksikkö TAITEN luotsitoiminnan kanssa ja hankkeen rahoittajana toimi Museovirasto.

Pop up -museotoiminnan kehittämishankkeen aikana hyödynnettiin Tampereen museoiden kokoelmakeskuksen käyttökokoelmakoostetta muistelun virittäjänä. Käyttökokoelma kattaa esineitä eri vuosikymmeniltä työkaluista vaatteisiin, mutta pääosin esineistö on 1930–50 -luvuilta. Käyttökokoelman esineet ovat museoesineitä, mutta niitä on mahdollista myös käsitellä lainauksen yhteydessä, kunnes ne taas palautetaan kokoelmakeskukseen. Museoesineiden lisäksi hankkeessa hyödynnettiin Vapriikin kuva-arkiston valokuvia.

2. TIIVISTELMÄ POP UP -MUSEON YHTEISTUOTANTOMALLISTA

Toteuttamisrunko on laadittu viitteelliseksi ohjeeksi ja sitä tulee soveltaa tarpeen mukaan.

a) Lämmittely ja tutustuminen

Lämmittelyharjoituksena otetaan yksi esine, mutta ei näytetä sitä osallistujille. Kuvailtaan esinettä, sen koosta, muotoa, materiaalia, ikää ja käyttötarkoitusta. Osallistujat yrittävät arvella, mistä esineestä on kyse.

Virittelyesineitä laitetaan yksi kerrallaan kiertämään:

<i>Havainnointi:</i>	Tunnustellaan, katsotaan ja tutkitaan
<i>Luettelointi:</i>	Kuvaillaan väriä, muotoa ja materiaalia. Arvioidaan esineen kokoa ja ikää.
<i>Tutkimustaso:</i>	Mietitään esineen tarinaa, asiayhteyttä ja käyttötarkoitusta. Näitä voidaan myös keksiä ja arvella.
<i>Pohdinta:</i>	Pitivätkö aikakauden ihmiset esinettä arvokkaana? Kenelle sillä on ollut arvoa?

Menetelmäopas

Alueellinen pop up -museotoiminta

Mikä arvon on tuonut?

Onko esine tarpeellinen, onko sillä koriste- tai perintöarvoa tai joku muu merkitys?

Loppukeskustelu: Mikä tekee museoesineestä museoesineen? Mitä kriteereitä sille on tai ei ole, että esineen voi asettaa näytteille museoon?

Kerrotaan projektin jatkosuunnitelmista ja jaetaan halukkaille kenkälaatikot, missä oman esineen voi tuoda ensi kerran tapaamiseen. Laatikko ohjaa esineen kokoa ja viittaa yleiseen tapaan säilöä tärkeitä esineitä kenkälaatikoihin. Pyydetään ryhmäläisiä tuomaan jokin itselle merkittävä ja tärkeä esine ja/tai valokuva kotoa mukaan.

b) Henkilökohtaiset esineet mukaan & muistojen tallennusta

Ryhmäläiset ovat tuoneet omia esineitään ja valokuviaan tapaamiseen. Jokainen saa vuorollaan näyttää mitä on tuonut ja kertoa siihen liittyvän muiston. Jos kaikki eivät ehdi kertoa, jatketaan siihen mihin viimeksi jäätiin. Tapaamista ja esineitä valokuvataan sekä hyödynnetään mahdollista ministudiota.

c) Pop up -museonäyttelyn suunnittelua

Suunnitellaan näyttelyä yhdessä ja tarkistetaan tarinoita.

d) Tiedottaminen ja loppukoonti

3. POP UP –MUSEOMENETELMÄN VAIHEET

a. ESINEET JA VALOKUVAT MUISTELUN VIRITTÄJINÄ

Esineet ja valokuvat toimivat keskustelun avaajana ja konkreettisena lähtökohtana yhteiselle muisteluhetkelle. Kohderyhmän ikä sekä tausta huomioidaan esineitä ja valokuvia valittaessa, jotta yhteys niiden ja osallistujien välillä syntyy. Esineet lapsuuden, nuoruuden ja aikuisuuden vuosikymmeniltä ovat osallistujille samastuttavia ja helposti lähestyttäviä. Pop up -museoita valmistellessa virittelyesineitä ja -kuvia voi kerätä esimerkiksi kirpputoreilta. Esineiden määrä kannattaa rajata noin viiteen, ettei niitä ole liikaa. Samoin valokuvia kannattaa olla maksimissaan kymmenisen kappaletta ja niistä kannattaa tehdä laminoidut suurennokset.

Pop up -museoesineen määrittely

Pop up -museossa on mahdollista avartaa perinteistä käsitystä museosta ja museonäyttelystä. Ajatukset siitä, että museoesineen täytyy olla hyvin vanha, täysin uniikki tai rahallisesti arvokas pysyvät sitkeästi voimassa. Museotyön näkökulmasta arkiset ja vaatimattomalta tuntuvat esineet voivat kulttuurihistoriallisesti olla merkittäviä. Esineisiin liittyvät tarinat ja asiayhteydet ovat olennaisessa osassa. Pop up -museon ydinajatus on, että esineeseen tai valokuvaan liittyvä muisto ja tarina ovat tärkeimpiä. Tämä viesti madaltaa kynnystä tuoda oma esine näytteille.

Esineitä tarkastellaan moniaistisesti ja yhdessä tutkimalla. Museoiden kokoelmatyöstä sovellettu esineiden luokittelu syventää pikkuhiljaa käsitystä muun muassa esineen materiaalista, iästä ja käyttötarkoituksesta. Ryhmän kanssa on mahdollista keskustella esineiden historiasta ja merkityksestä ennen sekä tänä päivänä. Millainen on heidän suhteensa esineisiin ja niiden säilytykseen? Mitä kaikkea on edelleen tallessa ja mitä on heitetty pois esimerkiksi muuttojen yhteydessä? Pohditaan, mikä tekee esineestä henkilökohtaisesti merkittävän ja säilyttämisen arvoisen.

Valokuvia menneiltä vuosikymmeniltä

Kuten esineitä, valokuvia valitaan myös kohderyhmän ikä ja tausta huomioiden. Paikkasidonnaisissa kuvissa on mahdollista kiinnittää huomiota ympäristön muutokseen ja ajan kulkuun.

Menetelmäopas

Alueellinen pop up -museotoiminta

Perspektiivejä valokuvien tarkasteluun

- tarinan ja muiston tuottaminen ovat tärkeimmät osallistavat lähtökohdat
- esineiden moniaistinen tarkastelu
- ajan kulku valokuvissa

Valokuvien tarkastelu ennen ja nyt –näkökulmasta

Aiheeseen virittäviä kysymyksiä

- Mitä rakennuksia ennen oli tai ei enää ole?
- Missä vaiheessa tomutie on muuttunut isommaksi väyläksi?
- Jos nykyinen asuinympäristö on nuori suhteessa asukkaisiinsa, yleisemmät ajankuvat valokuvissa toimivat muistelun lähtökohdana: miltä näytti esimerkiksi 1950-luvun koti ja vaatetus?

b) YHTEISÖLLISET TAPAAMISET

Kaikki tapaamiset alkavat kiireettömästi ja mieluusti kahvikupin äärellä. Alussa vaihdetaan kuulumisia koko ryhmän kesken ja rakennetaan luottamusta puolin ja toisin. Tapaamisiin luodaan turvallinen sekä salliva ilmapiiri ja ne etenevät ryhmän ehdoilla, osallistujien kunto huomioiden. Osallistumisen taso voi vaihdella ryhmä- ja yksilökohtaisesti, jolloin sallitaan myös toiminnan tarkkailijan rooli. Toiminnan saavutettavuudesta huolehditaan koko pop up -museon ajan ja osallisuus sekä toiminnan omistajuus ovat tärkeässä osassa.

Sekä muistojen kertomiseen että kuunteluun varataan riittävästi aikaa, jotta jokaisella on mahdollisuus jakaa oma muistonsa muille. Usein yhden ihmisen muistot ruokkivat muita muistoja ja lopulta päädytään yhteisesti jaettuihin kokemuksiin.

Keskustelua voidaan ohjata pienin lisäkysymyksin ja pienin vihjein:

- Missä esinettä on käytetty?
- Mitä esineellä on tehty?
- Kuka sen on omistanut?
- Keitä valokuvassa on?
- Kuka valokuvan on ottanut ja milloin?

Yhteisöllisissä tapaamisissa on tärkeää

- kiireettömyys
- saavutettavuus
- keskusteluttaminen

Keskusteluttaminen pitää keskustelua yllä ja tuo uusia näkökulmia muisteluun.

c) TALLENTAMINEN

Tallennus toimii pop up -museotoiminnassa sekä muistia tukevana materiaalina että toimintaa kuvaavana julkisena tallentamisena. Heti toimintaa aloittaessa on pyydettyä kuvauslupa osallistuvilta ryhmältä ja selvittää heille, mihin tallenteita käytetään. Äänitys ja/tai videointi helpottaa muistojen keräämistä ja myöhempiä puhtaaksikirjoittamista näyttelyä varten – varsinkin siinä tapauksessa, jos pop up -museotoimintaa ohjaavalla henkilöllä ei ole työparia. Muistoja voi kirjata myös suoraan paperille, mutta silloin on syytä kiinnittää huomiota siihen, ettei läsnäolo tilanteessa kärsi. Riippuen tekstien pituudesta puhtaaksikirjoitukseen kannattaa varata aikaa. Tekstien tarkistuttaminen muiston kertojalla ennen näytteille asettamista antaa vielä mahdollisuuden korjata tai täydentää mahdollisia puutteita. Tarkistuttaminen luo myös osaltaan omistajuutta näyttelyyn ja sen sisältöihin.

Menetelmäopas
Alueellinen pop up -museotoiminta

Esineiden ja toiminnan valokuvaus viestii arvostuksesta muistojen kertojia ja henkilökohtaisia tarinoita kohtaan. Mahdollisuuksien mukaan voidaan rakentaa ministudio, jossa esineistä saadaan tarkat yksittäiskuvat. Tämä viittaa kokoelmatyöhön, jossa esineet kuvataan sijoittaessa ne kokoelmaan. Kuvia esineistä ja toiminnasta voidaan hyödyntää myös näyttelyssä. Kuvat voivat olla ilmentämässä prosessia ja vaihtoehtona alkuperäiselle esineelle sen ollessa liian iso tai hauras esille laitettavaksi.

Yhteistuotannossa huolehdittavia seikkoja

- kuvauslupa
- tekstien tarkistuttaminen kertojalla
- esineiden ja toiminnan kuvaus: näyttelymateriaalia

d) NÄYTTELYIDEN RAKENTAMINEN

Tapaamisissa kerätyistä muistoista, esineistä ja valokuvista tehdään osallistujien kanssa yhdessä pop up -museonäyttely. Pop up -hengen mukaisesti näyttelyt ovat hetkellisiä ja virallisen museon seinien ulkopuolella. Tästä huolimatta esineitä kohdellaan museoesineiden tavoin: ne sijoitetaan vitriineihin turvaan ja niille järjestetään kaikille avoin näyttelytila. Avoin näyttelytila mahdollistaa yhteisöllistä muistojen jakamista edelleen näyttelyvieraiden keskuudessa. Jos vitriiniä ei ole mahdollista saada, voidaan näyttely viedä esimerkiksi kirjastojen näyttelytiloihin. Esineiden sekä valokuvien sijoittaminen vitriiniin ja avoimeen näyttelytilaan antaa niille erityisen tilan, joka osoittaa arvostusta henkilökohtaisia tarinoita kohtaan.

Näyttelyä suunniteltaessa päätetään pop up -museolle yhteinen nimi, joka kuvaa tekijöitä. Pop up -museolle voidaan mahdollisuuksien mukaan tehdä myös tunnus ja päättää sille ryhmää kuvaava väri. Tunnuksen suunnittelu tehdään mahdollisimman helpoksi, jotta näyttelyn tekijät eivät koe sitä raskaaksi. Suunnitellaan yhdessä ripustusta eli esineiden sekä niiden rinnalle tulevien tekstien paikkoja. Mietitään tekstifontin koko ja tekstien pituutta, jotta niitä on miellyttävää ja vaivatonta lukea. Jos mahdollista, voidaan järjestää vierailu museoon, missä voidaan tarkkailla erilaisia ripustusratkaisuja. Yhdessä päätetään myös esineiden määrä ja näyttelykokonaisuus.

Näyttelyn valmistuttua voidaan pitää pienet avajaiset, missä näyttelyn tekijät ovat tavattavissa. Näyttelyn aikana voidaan myös järjestää pieniä tapahtumia tai tempauksia, joissa muistelua voi laajentaa myös näyttelyn kävijöiden keskuuteen.

Näyttelyn avajaisjärjestelyissä ja viestinnässä huomioitavia seikkoja

- Millainen vitriini ja näyttelytila on käytettävissä?
- Mikä on näyttelyn nimi, onko sillä logo tai tietty värimaailma?
- Ripustussuunnitelman yhteistuotantona
- Tehdään näyttelylle juliste ja esitteitä.
- Tiedotetaan paikallislehdissä sekä muissa tiedotuskanavissa.
- Onko avajaisissa mahdollisesti tarjoilua tai esiintyjä?
- Osallistujien rooli näyttelyn esittelyssä ja pop up -museokokemusten jakamisessa

4. MENETELMÄOPPAAN PRIMÄÄRILÄHDE SEKÄ OHEISKIRJALLISUUS

Alueellisen pop up -museotoiminnan kehittämishanke 12/2017-6/2018, Kulttuurikasvatusyksikkö TAITE. (Museoviraston rahoittama.)

OHEISKIRJALLISUUTTA

- Esine elää (2000). Pekka Elo, Heljä Järnefelt, Seija Linnanmäki ja Kirsi Melanko (toim.) Helsinki: Museovirasto ja Opetushallitus.
- Kulttuuriperintö ja oppiminen (2008). Päivi Venäläinen (toim.) Jyväskylä: Suomen museoliitto.
- Kulttuuriympäristö - tutki ja opi (2000). Pekka Elo, Heljä Järnefelt, Antti Kylliäinen ja Marja Sahlberg (toim.) Jyväskylä: Museovirasto ja Opetushallitus.

Menetelmäopas

Alueellinen pop up -museotoiminta

- Simon, Nina (2016). The Art of Relevance. California: Museum 2.0.
- Turpeinen, Outi (2005). Merkityksellinen museoesine. Kriittinen visuaalisuus kulttuurihistoriallisen museon näyttelysuunnittelussa. Tampere: Taideteollinen korkeakoulu.

Koulutus, johon osallistuttiin hanketta valmisteltaessa

Koordinaattori osallistui Esinetutkimusseura Artefactan Object Biographies -konferenssiin Helsingissä 2.-3.3.2018. Konferenssin kautta saatiin lisänäkökulmia pop up -museoiden työpajoihin ja esinelähtöiseen menetelmään. Konferenssin puheenvuoroissa käsiteltiin muun muassa esineiden aineettomia merkityksiä, esineiden historioita sekä merkityksellisten esineiden osuutta identiteetin rakentajina. Lisäksi puheenvuoroissa käsiteltiin sitä, miten esineet ja niihin liittyvät tarinat tuottavat empatiaa niiden kohtaajassa ja kuinka arkiset käyttöesineetkin kertovat omaa sekä lähipiiriin tarinaa.